

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

Titel: Etik i økonomien : Arbejdsprogram nr. 27

Ophav:

Ressourcetype:

Ressourcetype:

Oprindelsesdato: 1994

Emne: Partiprogram, partiprogrammer, program

Opstilling: DA-småtryk. Politik 4

Kommentar: Vedtaget af Kristeligt Folkepartis hovedbestyrelse den 8. januar 1994

Relateret:

Relateret:

Copyright: Billedet er muligvis beskyttet af loven om ophavsret

kr19942

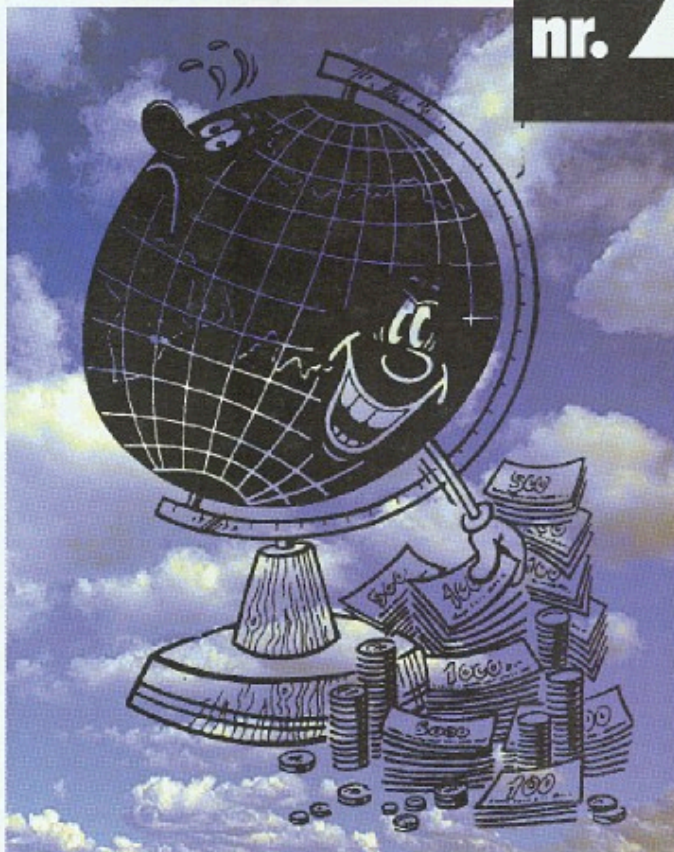
Kristeligt Folkeparti
**Etik i
økonomien**

**Arbejds-
program**

DEF. AGL. ...LISTER
13. SEP 1993
RMAA5002470

nr. **27**

Q

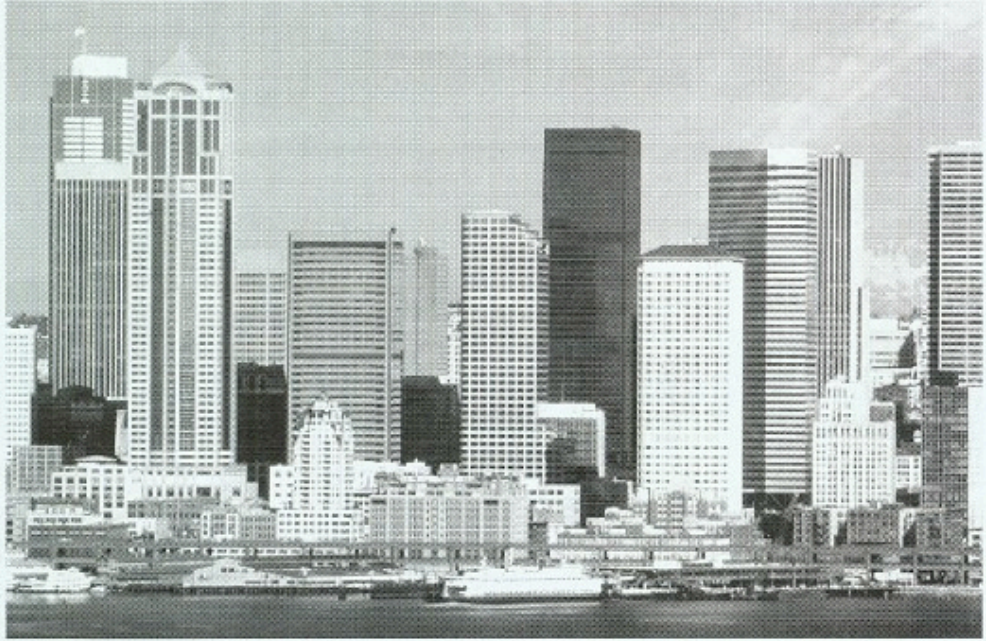

Indledning
Social, økologisk og demokratisk markedsøkonomi
Ethiske mål og principper i økonomisk politik
Beskæftigelse
Økonomi og miljø
En etisk skatte-, afgifts- og tilskudsreform
Etik og international økonomi
Afslutning

Vedtaget af
Kristeligt Folkepartis
hovedbestyrelse
den 8. januar 1994

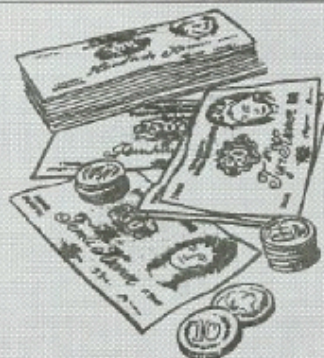
Den økonomiske politik bør fremme menneskelig frihed og trivsel på et forsvarligt niveau af materiel velstand, et sundt miljø med minimalt forbrug af begrænsede ressourcer, og udligning af kløften mellem verdens rige og fattige.

Etik i økonomien

Etik er retningslinjer for menneskers adfærd. Nogle har ment, at man kan finde sådanne retningslinjer ved at studere forskellige typer af situationer og analysere konsekvenserne af de mulige handlinger. Andre har peget på, at en normativ etik må have et absolut grundlag.

Man kan meningsfuldt tale om en kristen etik. Men man kan ikke entydigt udlede en økonomisk politik heraf. Derimod kan man i arbejdet med at formulere en etisk forsvarlig politik på det økonomiske område lade sig inspirere af det kristne menneskesyn, næstekærlighedsbudet og forvalterskabstanken. Følgende program skal ses i lyset heraf.

Social, økologisk og demokratisk markedsøkonomi

Mennesket har fået til opgave at arbejde til skaberværkets bedste - til gode for sin næste og sig selv. Derfor bør økonomisk politik udformes, så der i højere grad sættes på livskvalitet og menneskeligt fællesskab, som er kendetegnet ved den enkeltes ansvar over for helheden, retfærdig fordeling af goderne og respekt for naturens værdier.

Markedskræfterne er ikke i stand til ved egen hjælp at sikre social retfærdighed og giver ingen garanti for, at den enkelte får mulighed for at yde sin indsats til gavn for sig selv, sine nærmeste og samfundsfællesskabet. Markedskræfterne kan heller ikke af sig selv sikre en bæredygtig produktion. Der findes vigtige mål for den økonomiske politik, som ligger uden for markedets muligheder.

Den økonomiske politik bør fremme menneskelig frihed og trivsel på et forsvarligt niveau af materiel velstand, et sundt miljø med minimalt forbrug af begrænsede ressourcer og udligning af kløften mellem verdens rige og fattige.

Hverken den frie markedsøkonomi eller en centralistisk planøkonomi kan skabe et samfund i overensstemmelse med disse mål. I stedet ønsker Kristeligt Folkeparti en social, økologisk og demokratisk markedsøkonomi. Det vil sige en markedsøkonomi, som ved demokratiske beslutningsprocesser rettes til, så den fremmer menneskelig frihed, social retfærdig-

hed og økologisk bæredygtighed. Den private ejendomsret skal bevares, idet den synliggør ansvaret for det økonomiske liv og sikrer personligt

engagement. En større spredning af ejendomsretten skal fremmes, således at den enkelte i højere grad får økonomisk ansvar og rettigheder.

Etiske mål og principper i økonomisk politik

Det kristne menneskesyn indebærer bl.a., at den enkelte har ansvar for sig selv og sin næste. Samfundet bør indrettes således, at den enkelte på den ene side får gode muligheder for at tage ansvar for sig selv og sine nærmeste og på den anden side forpligtes til at medvirke positivt i det større samfundsfællesskab. Derfor bør samfundet også tilrettelægges ud fra principperne om nærhed og solidaritet.

Man bør politisk sætte på små enheder og nærhed i forhold til borgerne. Beslutninger bør træffes så tæt på og i så høj grad som muligt på de personer, de vedrører. På den måde er nærhedsprincippet et værn mod statslig indgriben på områder, hvor de mindre samfund (familie, kommune, arbejdsplads osv.) selv magter at løse opgaven, og det anviser en vis form for decentralisering. Men det er meget vigtigt, at princippet om nærhed ses sammen med solidaritetsprincippet: Det større samfund har pligt til at hjælpe, hvor de mindre samfund ikke selv magter at løse opgaven. De to principper betinger hinanden og bygger på hinanden. Staten har et bl.a. økonomisk, socialt og kul-

turelt ansvar for den enkelte borger og de mindre samfund. Samtidig skal de mindre samfund garanteres ret til uden statslig indblanding af løse de opgaver, de magter, og gives mulighed for at udvikle skabende og selvforvaltende kraft.

Det offentlige skal udføre opgaver, som er til fællesskabets gavn, og som ikke kan løses tilfredsstillende af markedskræfterne, de nære fællesskaber, eller det personlige initiativ. Det offentlige skal udnytte markedskræfterne således, at etiske værdier fremmes. Det offentlige har en særlig opgave i at sikre den enkeltes rettigheder over for magtkoncentrationer af fx. økonomisk og politisk art.

Kristeligt Folkeparti ønsker, at den økonomiske politik skal indrettes således at:

- 1) respekten for det enkelte menneske sikres;
- 2) den enkelte får størst mulig frihed og ansvar;
- 3) familien tilgodeses;
- 4) et socialt sikkerhedsnet bevares;
- 5) hensynet til den fattige del af ver-

den inddrages;
6) den økologiske balance sikres;
7) der tilskyndes til en sund og miljørigtig adfærd;

8) love og regler er gennemskuelige for almindelige mennesker;
9) ingen lovovertredelser må kunne betale sig.

Beskæftigelse

Arbejdsløsheden i Danmark er ikke et produkt af markedskræfternes frie spil. Derimod skyldes den bl.a. en stærk regulering. I et frit marked d.v.s. et marked uden arbejdsløshedsforsikring og socialt sikkerhedsnet, ville prisen for arbejdskraft indrette sig efter behovet. Hvis lønmodtageren ikke havde andre indtægtsmuligheder, måtte han tage arbejde til den pris, som kapitalen ønskede at give. Man ville så ikke have arbejdsløshed, men derimod billig arbejdskraft! - Det var stort set situationen, indtil arbejderbevægelsens organisering i forrige århundrede. En sådan situation er ikke egentlig acceptabel ud fra en etisk betragtning.

I vort moderne samfund findes et stift system af lønaltaler, organisations- tvang, mindsteløn, dagpenge, sociale ydelser og skat, som hindrer at lønnen indretter sig efter behovet for arbejdskraft, og som dermed fører til arbejdsløshed, selv om der er mange uløste opgaver at udføre på de sociale, kulturelle og miljømæssige områder. Ledigheden er altså bl.a. en følge af, at lønmodtagerene er sikret mod urimelig udnyttelse. Men det er et problem, at de, der er på arbejdsmarkedet, forholdsvis omkostningsfrit kan tilkæmpe sig en højere løn, selv om dette fører med sig, at mange ledige ikke kan få noget job. Arbejdsmarkedets parter bør derfor have et større økonomisk medansvar for de ledige. Det må også indebære, at alle med lønarbejde forpligtes til at bidrage til finansieringen af arbejdsløsheden. De der har usikre jobs skal ikke betale en ulorholdsmæssig stor del af prisen for den høje ledighed.

Ledigheden skyldes også, at arbejdskraften i dag er skatteobjekt nummer et. Det betyder, at mange mennesker s arbejdskraft er så dyr, at ingen arbejdsgiver har råd til at betale for den. For at stimulere til oprettelse af flere jobs, er der derfor behov for at lempe beskatningen af det vi gerne vil anvende mere af - arbejdskraft - mens vi hæver skatterne på det, vi gerne vil have mindre af - forurening og ressourceforbrug.

Kristeligt Folkepartis målsætning er en kvalitativ økonomisk udvikling fremfor traditionel økonomisk vækst. Det vil sammen med produktivitetsudviklingen og begrænsningerne i afsætningsmulighederne føre til stagnerende eller faldende efterspørgsel efter arbejdskraft i de vareproducerende erhverv. Det medfører risiko for øget arbejdsløshed. Den risiko skal modvirkes, idet arbejdsløshed i mange tilfælde fratager den enkelte muligheden for at forvalte ansvaret for sig selv og sin familie. I vores kultur er yderligere en stor del af vores identitet og selvopfølelse knyttet til vort job. Men Kristeligt Folkeparti mener, at disse værdier i lige så høj grad kan forbindes med ulønnet beskæftigelse og fritidsaktiviteter.

I kampen mod arbejdsløsheden skal der være et bedre samarbejde mellem private virksomheder og offentlige myndigheder samt mellem de offentlige myndigheder indbyrdes. Ingen offentlig kasse må have fordel af, at mennesker er arbejdsløse.

Den økonomiske politik og indsatsen på beskæftigelsesområdet må have som mål at sikre den enkelte størst mulig grad af livskvalitet. Mennesker har vidt forskellige evner, behov og ønsker, når det gælder beskæftigelse. Målet er, at samfundet indrettes således, at den enkelte borger har mulighed for at vælge sin egen beskæftigelse, lønnet eller ulønnet, på eller uden for det traditionelle arbejdsmarked.

Arbejdsbegrebet må omdefineres. "Arbejde" skal forstås i bred betydning, således at samfundsnyttigt ulønnet arbejde må ses som lige så værdifuldt som traditionelt lønarbejde. Ulønnet beskæftigelse uden for det traditionelle arbejdsmarked må være acceptabel og sikres bedre muligheder.

Stress og overarbejde karakteriserer det nuværende arbejdsmarked. I fremtiden må fleksibilitet og fordeling være nøgleordene. Det skal være muligt for den enkelte at fravælge fuldtidsarbejde i perioder af tilværelsen

og for at planlægge sin arbejdsdag, så trivslen i familien og for den enkelte øges. Der skal være mulighed for arbejdsdeling, så opdeling i et A- og et B-hold kan modvirkes. Midlerne er flexitid, mulighed for nedsat arbejdstid, begrænsning af overarbejde og omfattende orlovsordninger.

Ufrivillig arbejdsløshed betyder for mange, at de mister troen på sig selv. Andre har svært ved at aktivere sig i den øgede fritid. For begge grupper bliver resultatet ofte, at de henfalder til passivitet.

Arbejdsløse må have hjælp til selv-hjælp. Aktiviseringsindsatsen for arbejdsløse skal både styrke den enkeltes selvtillid og medføre reelle forbedringer af den enkeltes muligheder på arbejdsmarkedet. Aktiviserings- tilbuddene skal være tilpasset den enkeltes evner og interesse. Så vidt muligt skal tilbuddene være en del af det normale uddannelses- og arbejdsmarked. Derved nås den bedste aktivering.

Det nuværende system af overførsel-sindkomster er forældet og kendetegnet ved uigennemskuelighed, administrationsbesvær og spekulation. Samtidig virker det i høj grad hæmmende på den enkeltes mulighed for ulønnet beskæftigelse. Der er brug for en grundlæggende reform, der løser disse problemer. Man bør tilstræbe, at dette at modtage fra de offentlige kasser ikke nedbryder modtagerens moral, motivation eller selvpøreholdelse. Målsætningen er, at alle skal være sikret et eksistensminimum uanset tilknytning til det traditionelle arbejdsmarked. Det giver en reel mulighed for at vælge fuldtids ulønnet aktiviteter som for eksempel miljøarbejde, kultur, uddannelse og pasning af egne børn.

Samfundets overskud af arbejdskraft skal komme den enkelte, familien og serviceområderne til gode.

Økonomi og miljø

De økologiske katastrofer, vi er konfronteret med i dag, skyldes i altovervejende grad, at den menneskelige aktivitet i forhold til biosfæren - d.v.s. den del af jorden hvor liv kan trives: de nederste lag af atmosfæren, vandene, de øverste jordlag - er blevet for belastede. Dermed er forholdet mellem økonomi og økologi blevet helt centralt.

Der er grundlæggende behov for to ændringer:

- Fastlæggelse af en bæredygtig størrelse af forurening og ressourceforbrug.
- Mere effektiv prisfastsættelse af de negative økonomiske konsekvenser af forurening og slid på naturressourcerne.

De reelle samfundsmæssige omkostninger ved produktion, husholdning m.v. er næsten umulige at omregne til penge og bliver ikke indregnet i virksomheders og privates omkostninger. Forurening viser sig derfor mere fordelagtigt for den enkelte enhed, end hvis alle omkostninger blev indregnet.

Frem for at være et frit gode for den enkelte producent og forbruger, skal forurenende aktiviteter pålægges en økonomisk byrde svarende til den omkostning, der påføres andre i form af tabt velfærd, således at både virksomhed og forbruger indretter sig efter de reelle omkostninger for samfundet. Forureningen bør således brugerbetales. På den måde gives tilskyndelse til besparelse, og alle kommer til at betale i forhold til forbruget. Der skal endvidere fastlægges en øvre grænse for tilladt forurening.

Afgifter i sig selv kan ikke løse de globale miljøproblemer, først og fremmest drivhuseffekten. Og i øvrigt kan man med god ret hævde, at drivhuseffekten ikke er noget, der skal betales for på baggrund af en rationel analyse af fordele og ulemper ved drivhuseffekten kontra omkostningerne ved at reducere forbruget af fossilt brændstof. Det er noget der skal und-

gå, hvis skabelsens helhed skal bevares.

Den liberale økonomi fører ikke i tilstrækkeligt omfang til erkendelse af grænserne for en traditionel økonomisk vækst, der fører til stigende forbrug af naturens ressourcer og øget forurening. Måske lader det sig gøre at reducere eksempelvis kuldioxidudslippet relativt, d.v.s. udslip pr. produceret enhed, ved at benytte renere teknologier, men den deraf følgende reduktion i absolut udledningsniveau vil hurtigt blive udignet og oversteget af energiforbruget i et samfund med fortsat økonomisk vækst. Forsat økonomisk vækst hævdes af og til at være betingelsen for, at man kan få råd til at løse miljøproblemerne. Den argumentation er ikke overbevisende. Man må derfor søge efter en ny balance, ligevægt mellem miljø og økonomi, hvor omfanget af det samlede forbrug af råvarer og ikke-fornybare energikilder ikke bestemmes af markedet alene, men fastlægges politisk ud fra etisk-politiske betragtninger.

Der må fastsættes grænser for størrelsen af forskellige former for forurening og ressourceforbrug baseret på biologiske, politiske og etiske betragtninger. De fastlagte grænser må sikres overholdt gennem en kombination af påbud, afgifter og omsættelige

forureningstilladelser. Sidstnævnte fungerer på den måde, at der fastlægges en kvantitativ grænse for forurening og forbrug, hvorefter markedet skal regulere (tillade) forbrug og pris. Med andre ord er der tale om en kombination af plan-økologi og markedsøkonomi. Metoden er ikke generelt anvendelig man kan overvejes i forbindelse med regulering af CO₂ og SO₂-udslip. Tilladelserne skal gives på tidsbegrænset basis. Efterhånden som der stimuleres til renere teknologi nedsættes kvoterne. Målsætningen må være, at indsatsen mod forurening altid sker, hvor der opnås den største miljøeffekt for investeringerne.

Det er vigtigt at afsætte de nødvendige økonomiske ressourcer til at udvikle et grønt nationalregnskab.

Det er en international opgave at indføre en politik, der kan behandle naturen på en bæredygtig måde. Men det internationale perspektiv må ikke blive en undskyldning for det enkelte land. Danmark må ikke kun forsøge at klare opgaven ved international forhandling, men bør også bekræfte vort politiske mål om en bæredygtig udvikling med nationale initiativer.

Danmark kan ikke tillade sig en vækst i forurening og forbrug af ressourcer. Hvis u-landene skal have højere le-

verod, skal Danmark ligesom andre rige lande skære sit forbrug ned. Et af de virkemidler, som vi har på nationalt plan, skatte- og afgiftslovgivningen, skal tjene det formål.

En etisk skatte- afgifts- og tilskudsreform

Mange økonomiske dispositioner i såvel de private husholdninger som i virksomhederne præges af "skatte-tænkning". Man kan altså påvirke borgernes og virksomhedernes dispositioner ved at ændre på skatte-, afgifts- og tilskudspolitikken. Der kan findes mange eksempler på, at de nuværende regler fremmer usunde beslutninger og holdninger.

- Den høje personskat gør arbejdskraft mindre konkurrencedygtig i forhold til forbrug af tekniske hjælpemidler, råvarer og energi.

- At undlade enhver form for opsparring bliver i mange situationer "belønnet" gennem større offentlige ydelser.

- De nuværende skatte, afgifts- og tilskudssystemer er gennem mange lappeløsninger blevet så indviklede og uoverskuelige, at den almindelige borger har svært ved at vurdere de økonomiske konsekvenser af forskellige handlinger.

- Der er ved at blive opbygget et system med subsidieret arbejdskraft, som gradvist udkonkurrerer ikke subsidieret arbejdskraft.

Fremtidige ændringer i skatte, afgifts- og tilskudssystemer bør som overordnet målsætning medvirke til at sikre social retfærdighed samt tilskynde til ansvarlighed i forbruget og anvendelsen af naturens ressourcer.

Kristeligt Folkeparti ønsker at anvende skatte-, afgifts- og tilskudssystemerne til opnåelse af følgende delmål:

- reduktion af ledigheden
- reduktion af råvareforbruget
- reduktion af forureningen

- forøget genbrug
- reduktion af sort arbejde
- decentralisering af ansvaret
- forenkling af skatte-, afgifts- og tilskudssystemerne
- sikring af den nødvendige opsparring
- sikring af gode forhold for familien
- forbedret livskvalitet.

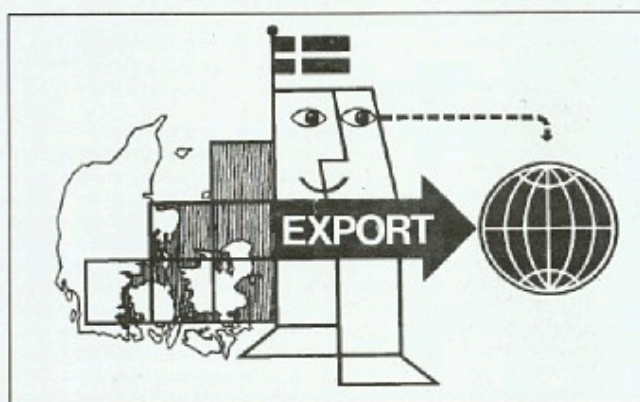
Af de mange redskaber, der kan bruges til at ændre borgernes adfærd, er miljøskatter nogle af de mest lovende. Tilsvarende kan råvareafgifter være med til at begrænse overforbruget af naturens begrænsede ressourcer og øge genbrug.

Ved gradvist at omlægge en del af indkomstskatterne til "grønne skatter" og at tilpasse lønniveauet i takt hermed, vil den naturlige beskæftigelse desuden øges - uden kunstige be-

skæftigelsesfremmende foranstaltninger og tilskudsordninger.

I den konkrete udformning af en etisk skatte-, afgifts- og tilskudsreform bør det undersøges, om indkomstskatten helt eller delvist kan omlægges til forbrugsskat. Et system med skat på forbrug vil gøre det vanskeligere for borgere med stort forbrug at udgå at betale skat ved hjælp af forskellige former for "skattetænkning".

Det "nødvendige daglige forbrug" bør undtages fra beskatning ved at tildele bundfradrag eller borgerydelse. Skattesystemet bør have indbygget en vis progression. Beskatning af kapitalgevinst og fradrag af gældstab bør gradvis aftrappes. Når gevinsterne forbruges eller udføres til lande med andre skatteforhold, bør de beskattes ligesom det øvrige forbrug.

Etik og international økonomi

Danmark har et medansvar for at fremme frihed, fred og retfærdighed i verden og modarbejde tendenser til national egoisme. De internationale økonomiske systemer skal indrettes, så de mindsker farerne for konflikter, fremmer en bæredygtig økologisk udvikling og en ligelig fordeling af jordens goder samt giver folkeslagene mulighed for selvbestemmelse: Især skal u-landenes økonomiske og sociale forhold forbedres. Sådanne store mål kræver tætte og forpligtende former for internationalt samarbejde. Bl.a. FN og EU er vigtige instrumenter til at arbejde for disse målsætninger.

Specialisering og arbejdsdeling mellem nationer og regioner bør udnyttes til at fremme en fri verdenshandel i respekt for målsætninger om miljøbeskyttelse og lav sårbarhed i de enkelte landes økonomier. Den internationale handel bør ikke skabe ekstrem afhængighed mellem landene. Evt. begrænsninger i den fri verdenshandel bør kun tjene til at begunstige udviklingslandene. Der bør udformes en model for international kontrol med multinationale selskabers aktiviteter.

Man bør tilstræbe, at de samlede kapitalbevægelser fra det enkelte land

er nogenlunde lig med de samlede kapitalbevægelser til landet, således at gældskriser kan undgås. U-landenes aktuelle gældsproblemer bør løses ved, at de rige lande overtager u-landenes gældsforpligtelser og sanerer gælden. Som modydelse kan kræves demokratisering og miljøbeskyttelse i u-landene.

Afslutning

Hverken den frie markedsøkonomi eller centralistisk planøkonomi kan i sig selv skabe et samfund i overensstemmelse med kristen etik. Hertil kræves politik båret af idealistiske principper. Ud fra disse principper må samfundets mål være:

- Menneskelig frihed og trivsel, opretholdelsen af et sundt miljø, fuld beskæftigelse og et minimalt forbrug af begrænsede ressourcer og udligning af kløften mellem rige og fattige lande i verden.

Væksten i økonomien må vurderes og styres. Kun når væksten omfatter sociale og økologiske forbedringer er der tale om en vækst, som er ønskelig ud fra et etisk synspunkt.

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk